

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО У ПРАВОВІЙ СИСТЕМІ США: НОНСЕНС ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ

CIVIL LAW IN THE LEGAL SYSTEM OF THE USA: NONSENSE OR REALITY

Давидова Н.О.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри приватноправових дисциплін
Університету сучасних знань

Стаття присвячена аналізу цивільного права Луїзіани. Це єдиний американський штат з кодифікованим цивільним правом в європейсько-континентальному буквальному розумінні. Дається загальна характеристика права Луїзіани; аналізується історія розвитку цивільного права, зокрема ЦК 1808, 1825, 1870 року; структура сучасного ЦК Луїзіани.

Ключові слова: рецепція, римське право, континентальне право, англо-американське право, Цивільний кодекс Наполеона, Цивільний кодекс Луїзіани.

Статья посвящена анализу гражданского права Луизианы. Этот штат является единственным американским штатом с кодифицированным гражданским правом в европейско-континентальном понимании. Дается общая характеристика права Луизианы; анализируется история развития гражданского права, в частности ГК 1808, 1825, 1870 года; структура современного ГК Луизианы.

Ключевые слова: рецепция, римское право, континентальное право, англо-американское право, Гражданский кодекс Наполеона, Гражданский кодекс Луизианы.

The article is devoted to analyze of civil law of Louisiana State. This state is the only American state with a codified law system – in the sense of European Continental Law. The article gives a general review of the Law of Louisiana State, the history of the development of its Civil Law, including the Civil Codes of 1808, 1825, 1870 years, and its current content.

Key words: reception, Roman law, continental law, common law, Napoleon Civil Code, Louisiana Civil Code.

Постановка проблеми. Право Сполучених Штатів належить до змішаних правових систем, де переважна питома вага належить англо-американському праву, але є певні елементи романо-германського права. У правовій науці існує спеціальний термін «біуралізм», який означає поєднання двох правових систем в межах однієї держави. Це є прищепленням або спаяванням суттєво відмінних елементів разом [1, с. 441]. Змішані правові системи превалюють на сучасному етапі розвитку, проте поєднання рис різних правових сімей у праві однієї держави є не тільки сьогоденним поняттям, а й мало місце ще у 19 столітті. Класичним прикладом локально змішаних правових систем є так звані «правові системи, що кочують» [2, с. 139]; мова йде не про правову систему держави загалом, а окремих адміністративно-правових одиниць, наприклад, провінції Квебек в Канаді чи штату Луїзіана в США. Право цього штату засновано на римському праві і зберегло чимало ознак континентального права, але, перебуваючи у складі Сполучених Штатів, зазнало істотного впливу з боку загального права. Унікальність Луїзіани полягає в тому, що це єдиний штат, який має Цивільний кодекс в континентальному розумінні. Дослідження права Луїзіани і цивільного права, зокрема, є актуальним, оскільки Луїзіана являє собою живу лабораторію порівняльного права; право Луїзіани є справжнім гібридом між англо-американським та континентально-європейським правом [3, с. 297].

Стан дослідження. Є цілий ряд робіт вітчизняних та російських авторів, присвячених дослідженню загальних засад американського права, зокрема, С.В. Боботов, І.Ю. Жигачев, О.В. Зайчук, В.П. Мозолін, Р.Л. Нарішкіна, Є.А. Флейшиц, В.М. Шумілов. Деякі аспекти американського цивільного права досліджувались лише юристами Луїзіани, але їх роботи, на жаль, широко не відомі українській аудиторії. **Метою** статті є з'ясування витоків, історії розвитку та сучасного стану цивільного права у правовій системі Сполучених Штатів.

Виклад основного матеріалу. Рецепція – це засвоєння, запозичення та прилаштування певним суспільством соціологічних, культурних форм, принципів, інститутів, що виникли в іншій країні або в іншу епоху.

Виокремлюють два види рецепції: пряму (первинну) та похідну (вторинну). До прямої рецепції належать випадки, коли правова система донора та реципієнта знаходяться на

одній території, але відділені у часі. Наприклад, рецепція римського права Візантійською імперією. Частіше норми та ідеї права рецепіюються опосередковано, тобто правова система донора та реципієнта географічно мають різні місця розташування. Класичним прикладом рецепції є вплив французького цивільного права. Цивільний кодекс Наполеона 1804 року вплинув не лише на право Франції, а й інших країн та територій, зокрема, на право штату Луїзіана (хоча слід зазначити, що іспанське право також мало істотний вплив на Луїзіану), провінції Квебек, Норвегії, Бельгії, Голландії, Люксембургу, Італії, Ісландії, Іспанії, Португалії, Греції, багатьох країн Латинської Америки.

Запозичення багатьма країнами положень кодексу Наполеона. Цивільний кодекс штату Луїзіана 1870 року [4] (до цього діяв кодекс 1808 р. та 1825 р.) є прикладом опосередкованої рецепції. Це єдиний штат з кодифікованим цивільним правом в європейсько-континентальному буквальному розумінні, що є прототипом римського права, у той час як загальне право, що базується на прецеденті, має тут менш виражені ознаки.

Підтвердженням того, що ЦК Луїзіани (надалі – ЦК) є прикладом рецепції римського права, є факт збереження багатьох класичних понять з римського права, зокрема поділ майна на суспільне, публічне та приватне; тілесне та безтілесне; рухоме та нерухоме (ст. 448), поняття антихрезу, або забезпечення зобов'язання нерухомим майном (ст. 3135), сервітут (ст. 533), узурфрукт (ст. 535). Правове регулювання відносин власності, договірних відносин, статус юридичних осіб перебувають під великим впливом римського права. Серед усіх коли-небудь прийнятих кодексів ЦК Луїзіани найбільше перебуває під впливом римського права [5, с. 255].

З іншого боку, приватне право Луїзіани є відмінним від права інших штатів, оскільки оперує термінами та концепціями, що не є притаманними американському праву: право на обов'язкову частку у спадщині, розірвання договору купівлі-продажу через приховані недоліки речі (redhibition), шкода понад половину ціни договору (lesion beyond moiety) та інші. До унікальних особливостей права Луїзіани, що відрізняють його від американського права є процедура укладання договору. Для цього вимагається лише два елементи (оферта та акцепт), а не три, як в інших штатах США. Така вимога, як зустрічна винагорода

(consideration), не є умовою виникнення договору за цивільним правом Луїзіани.

Ще одним прикладом відмінності права Луїзіани від права середньостатистичного американського штату є комерційне право. У цій сфері 49 штатів повністю прийняли Уніфікований комерційний кодекс, що стандартизує правила комерційного обігу. Луїзіана ввела в дію більшість положень цього документу, крім статті 2 «Продаж», оскільки положення статті не відповідають цивільно-правовій традиції продажу товарів. Крім того, структурні підрозділи Уніфікованого комерційного кодексу називаються в Луїзіані як «глави», а не «статті» тому, що така структурна одиниця, як стаття, стосується Цивільного кодексу цього штату.

Основною відмінністю Цивільного кодексу Луїзіани 1870 р. від французького кодексу є те, що в ньому відчувається вплив прецедентного права. Зміни, що вносилися до законодавчих актів Луїзіани, сприяли американізації права штату. Разом з тим, Цивільний кодекс зберіг структуру та риси класичного французького кодексу. Підтвердженням переваги впливу континентального права над англо-американським є система джерел права, закріплена в ЦК Луїзіани. Згідно зі ст. 1 цього документу джерелами права є акти законодавства та звичай. Судовий прецедент, який зазвичай переважає в системі джерел права у всіх американських штатах, взагалі відсутній в цій нормі. Судді в країнах загального права керуються рішеннями судів, прийнятих раніше (*stare decisis*); судді в Луїзіані керуються власним тлумаченням закону. В американському праві є термін «юриспруденція константи» (*jurisprudence constante*), що означає, що судова практика набуває значення джерела права тільки, якщо вона складається з багатьох судових рішень, що однаково тлумачать та застосовують закон. Єдиного судового рішення може бути достатньо для створення судового прецеденту (*stare decisis*), а для юриспруденції константи необхідно є серія погоджених судових рішень. Різниця між цими поняттями полягає в юридичній значимості: юриспруденція константи є другорядним джерелом права на відміну від судового прецеденту в англо-американській системі права.

Свідченням американізації права Луїзіани є такий інститут приватного права, як відшкодування шкоди. Параграф А ст. 2315 ЦК містить норму: кожна дія будь-якої особи, що спричинила шкоду іншій особі, зобов'язує того, з чийої вини шкода трапилася, відшкодувати її. Ці та деякі інші лаконічні положення є своєрідним запрошенням суддів Луїзіани до нормотворчості, до наповнення ст. 2315 змістом, до формування системи деліктів. Саме судова практика є основним джерелом в цьому питанні.

Науковими осередками розвитку цивільного права в Луїзіані є такі інституції: Центр права Державного університету Луїзіани, Центр права Південного університету, Школа права Тулейн університету та Школа права Лайола університету.

Своєрідність та унікальність розвитку права Луїзіани пояснюється історичними умовами, в яких перебуває територія сучасної Луїзіани. Ця територія зазнала завоювання, колоніалізму, цесію, ретроцесію, протистояння загальному праву. Іспанія, Франція, Велика Британія та Сполучені Штати зробили свій внесок у формування правової системи цього штату.

Першими європейськими дослідниками Луїзіани були іспанці. У 1519 р. північне узбережжя Мексиканської затоки вивчав Алонсо Альварес де Пінеда, саме він склав карту цього регіону. Справу продовжила експедиція Ернандо де Сото. Хоча Іспанія і заявила свої претензії на узбережжя затоки, фактично землі не опанувала. У 1682 р. від Великих озер до низовій Міссісіпі добрався відомий французький дослідник Рене де Ла Саль. Саме він оголосив територію такою, що належить Франції, і назвав її на честь короля Людовіка (Луї) XIV «Луїзіана». Територія належа-

ла Франції в період 1712–1762 рр., тому тут застосовувалося французьке право. У 1762 р. Франція за договором в Фонтенбло передала право власності Іспанії, але Іспанія не брала контроль та не встановлювала іспанську правову систему до 1769 р. Іспанія утримувала суверенітет до 1800 р., коли колонія за договором в Сан-Ільдефонсо була повернута в порядку ретроцесії назад Франції. До складу колонії входили землі сучасного штату Айова, Арканзас, Канзас, Місурі, Небраска, Оклахома, а також частково Вайомінг, Мінесота, Монтана, Нью-Мексико, Північна Дакота, Техас, Південна Дакота і, звичайно, Луїзіана. Однак Франція вступила в управління територією тільки за 20 днів до передачі права власності Сполученим Штатам [6, с. 1], чия територія збільшилася майже вдвічі.

Сполучені Штати вели переговори з Наполеоном про продаж Нового Орлеана. Вигідне географічне місце розташування міста Новий Орлеан в гирлі ріки Міссісіпі (одну з головних водних артерій Північної Америки) дозволяло йому контролювати експортну торгівлю. Імператор Наполеон раптово запропонував більш масштабний правочин, і 30 квітня 1803 р. США придбали всю Луїзіану у Франції, що отримало умовну назву «Луїзіанська купівля».

Президент Джеферсон сподівався встановити на території Луїзіани англійське загальне право, але місцеве населення проявляло супротив проти такого введення, залишаючись прибічником цивільного права. Очолював опозиційний рух адвокат з Нью-Йорку Едвард Лівінгстон, який іммігрував до Луїзіани в 1803 р. Після переїзду до Нового Орлеану він вивчав римське та іспанське право та набув переконання, що система цивільного права набагато краща за звичайне право, яке переважало у всіх інших штатах. Він присвятив свій час та енергію збереженню цивільного права в штаті, який став його новою домівкою. Е. Лівінгстон був успішним у цьому процесі і, більш того, вніс свій вклад у кодифікацію права Луїзіани [7, с. 63].

Правова система цього штату є унікальною тому, що перебуваючи у складі держави, яка належить до країн загального права, вона змогла протистояти повному введенню загального права та зберегла основні риси континентального права. Луїзіана є першою юрисдикцією, яка поставила перед американськими судами завдання об'єднати в одне ціле дві правові системи [8]. Кримінальне та комерційне право належать до англо-американської правової традиції, а Цивільний кодекс, що залишається джерелом приватного права Луїзіани, свідчить про наявність сильної компоненти континентального права.

В історії Луїзіани діяло три Цивільні кодекси: 1808¹, 1825 та 1870 року. Два перші кодекси були опубліковані двома мовами (французькою та англійською). На практиці часто зустрічалося різне розуміння текстів кодексів на різних мовах, тому останній документ 1870 р. було підготовлено та видано лише англійською. Після завершення громадянської війни півдня і півночі (1861–1865 роки) застосування кодексу англійською мовою стало переважним у політичних, правових та урядових колах. Юридичні матеріали французькою та іспанською втрачали своє значення.

Дискусійним є питання з приводу того, вплив Іспанії чи Франції був превалюючим на формування правової системи Луїзіани. На думку визнаного знавця історії права Луїзіани А. Янополаса, у той час, як укладачі проекту ЦК Луїзіани використовували різні джерела, вони дотримувалися Французького ЦК як моделі, включаючи різні проекти та кінцевий текст. ЦК 1808 р. складається з 2160 статей, 1516 з яких (приблизно 70%) кореспондують та/або засновані на положеннях French Projet du Gouvernement 1808 р. або кодексі 1800 р. 321 статті (приблизно 15%) мають витоки з французьких джерел, включаючи доктринальні

¹ Офіційною назвою було Зведення цивільних законів (A Digest of the Civil Laws).

роботи. Частина статей, що залишилась (15%), походять з іспанських джерел [9, с. 387].

ЦК 1870 по суті повторює зміст свого попередника. Зміни торкнулися лише положень про рабство, які були виключені з кодексу, та включення до кодексу актів, що були прийняті з 1825 року. Ці зміни змусили перенумерувати статті, але вони не вплинули на структуру та зміст, залишивши більшість теоретичних положень незмінними. ЦК 1870 року повторює кодекс Наполеона за структурою, стилем та змістом, але він має свою ідентичність як продукт історії та культури Луїзіани. Крайності юридичного позитивізму Кодексу Наполеона, що підвищує акт законодавства до статусу єдиного джерела права, протиставляється ЦК Луїзіани, що визнає джерелом права також звичай.

ЦК 1870 р. морально застарів та вже не відповідав вимогам ХХ століття. У 1908 р. легіслатура штату призначила комісію з трьох видатних адвокатів для підготовки оновленої редакції кодексу. Запропонований цією комісією кодекс не відповідав цивільно-правовій традиції штату та був відхилений легіслатурою на вимогу Асоціації адвокатів [9, с. 395]. У 1948 р. офіційний орган влади з питань реформування законодавства Луїзіанський державний інститут права (Louisiana State Law Institute) отримав завдання від легіслатури на підготовку програми перегляду кодексу. На виконання цього завдання було створено секцію з цивільного права та призначено доповідачів та консультативні комітети. Розглядалося два варіанти виконання поставленого завдання. Перший – привести кодекс у відповідність з сучасними вимогами шляхом внесення косметичних змін, зокрема, формулювання норм сучасною англійською мовою. Іншою альтернативою був істотний перегляд ЦК із зміною його структури, політики, та підготовка абсолютно нового тексту. Був обраний варіант переглядати не весь кодекс, а його окремі складові елементи. Хоча норми кодексу перебувають у системі, тобто взаємопов'язані та взаємозалежні, саме поетапний частковий перегляд окремих книг, титулів та глав було застосовано на практиці.

Сьогодні чинний ЦК Луїзіани складається зі вступного титулу та чотирьох книг. Кожна книга поділяється на титули, які, у свою чергу, складаються з глав, а глави поділяються на секції; іноді секція складається з підсекцій. Вступний титул (статті 1–23) був переглянутий та отримав нову редакцію в 1987 р. Цей титул складається з трьох глав: Глава 1 – Загальні положення; Глава 2 – Тлумачення законів; Глава 3 – Колізійне право. Остання глава була переглянута ще раз в 1991 р.

Редакційна робота над *Книгою 1 «Про осіб»* ще не завершена. Титул 1 (Фізичні та юридичні особи) отримав нову редакцію в 1987. Титул 2 (Про доміцилій) залишився не переглянутим. Титул 3 (Особі, визнані відсутніми) – переглянутий у 1990 р. Титул 4 (Чоловік та дружина) отримали нову редакцію в 1987 р. Титул 5 (Розлучення) – в 1990, 1997, 2006 роках. Титул 7 (Батько/матір та дитина) містить Главу 2, що була переглянута в 1976, 2005, а також глави 1, 3, 5, що залишилися майже без змін. Титул 8 (Про неповнолітніх, їх піклування та емансипацію) зазнав вибіркових змін у 1924, 1960, 1981, 1983, 1992 роках. Титул 9 (Про осіб, що нездатні управляти своїм майном з причини психічного розладу або через фізичні вади, про визнання їх недієздатними та піклування) отримав нову редакцію в 2000 р.

Книга 2 «Майно та різні зміни у праві власності» (статті 448–869) була змінена декількома законодавчими актами з 1976 до 2004. Ця книга складається з семи титулів: майно, право власності, особисті сервітути, предіальні сервітути, будівельні обмеження, межі земельної ділянки, про спільну власність. Останній титул був доданий до Книги 2 в 1990 р.

Найбільшою за обсягом є *третья Книга «Про різні способи набуття права власності на майно»* (статті 870–3514), яка зазнала вибіркових змін. Попередній правовий титул (загальні положення) та Титул 1 (Про спадкування), Глава 1, 2 та 3 були переглянуті в 1981 р. Титул 2 (Дарування), Глава 1 (Загальні положення) – 2008, Глава 2 (Про дієздатність, необхідну для відчуження та отримання дарунка при даруванні при житті та на випадок смерті) був переглянутий в 1991, Глава 3 (Частка, якою можна розпоряджатися, та її зменшення у випадку перевищення) була переглянута в 1996 р. Титул 4 (Зобов'язання в загальному) та Титул 5 (Договірні зобов'язання або договори) – в 1984 р., Титул 5 (Зобов'язання, що виникають без домовленості), Глава 1 (Управління справами) та Глава 2 (Безпідставне збагачення) – в 1995 р. Глава 3 (Про правопорушення та квазі-правопорушення) зазнавала змін багато разів. Титул 6 (Шлюбні режими) – 1979 р., Титул 7 (Продаж) – 1993 р. Титул 8 (Про обмін) – 2010 р. Титул 9 (Оренда) – 2004 р. Титул 10 (Рента) – 2012 р. Титул 11 (Партнерство) – 1980 р. Титул 12 (Позика) – 2004. Титул 13 (Депозит і секвестр) – 2003. Титул 14 (Про алегаторні договори). Титул 15 (Представництво та доручення) – 1997. Титул 16 (Порука) – 1987. Титул 17 (Мирова угода) – 2007. Титул 18 (Про відстрочку), Титул 19 (Про арбітраж), Титул 20 (Про застава), Титул 21 (Про привілеї) не зазнали системних змін. Титул 22 (Іпотеки) – 1991, 1992. Титул 22-А (Про реєстр) – 2005. Титул 23 (Заволодіння та володіння) – 1982. Титул 24 (Давність) – 1982 та частково 1983. Книга третя завершується Титулом 25 (Про значення різних правових термінів, що використовуються у цьому кодексі).

Книга 4 «Колізійне право» з'явилася в ЦК Луїзіани в 1991 р. До четвертої книги (статті 3515–3556) увійшли титули про загальні положення, статус особи, шлюбне майно, спадкування, речові права, договірні зобов'язання, деліктні та квазі-деліктні зобов'язання, позовну давність.

Перші три книги у структурі ЦК повністю корелюють структурі ЦК Франції, який містить книгу 1 «Про осіб», книгу 2 «Про майно та про різні видозміни власності», книгу 3 «Про різні способи набуття права власності».

Кодекс піддається постійним змінам, зокрема, у 2012 р. до нього було внесено майже тридцять змін та доповнень, які стосуються питань доміцилію (ст. 38), присудження права на відвідування дитини (ст. 136), відмови у праві на відвідування дитини (ст. 137), права проходу (ст. 689–696), удаваних правочинів (ст. 1849), договору ренти (ст. 2778–2786), рентних платежів (ст. 2787–2791).

Американські юристи високо оцінюють ЦК Луїзіани, називаючи його найбільш важливим вкладом Луїзіани в американську культуру. Він, можливо, є найбільш важливим досягненням в історії американського права щодо впливу на подальший розвиток американського права [10, с. 632–633]. Автор цієї статті зробив переклад ЦК Луїзіани на українську і сподівається, що текст кодексу буде цікавий вітчизняним фахівцям не тільки з приватного права, але й спеціалістам з порівняльного правознавства.

Висновки. За загальним правилом праву Сполучених Штатів не відомий поділ на галузі права та відсутнє цивільне право в континентальному розумінні цього поняття. Правова система штату Луїзіани вирізняється з-поміж правових систем всіх інших штатів: тут присутня сильна цивільно-правова традиція, що є результатом історичних умов, за яких територія тривалий час перебувала під впливом Франції. ЦК Наполеона був узятий за взірцем під час створення всіх трьох Цивільних кодексів Луїзіани (1808, 1825, 1870 року). Структура сучасного ЦК Луїзіани ідентична структурі ЦК Франції, а також існує багато спільних правових інститутів, які не є характерними для американського права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Gruning D. Bayou State Bijuralism: Common Law and Civil Law in Louisiana // University of Detroit Mercy Law Review. – № 81. – 2004. – P. 437–464.
2. Тихомиров Ю.А. Курс сравнительного правоведения. – М. : Издательство НОРМА, 1996. – 432 с.
3. Осаке К. Сравнительное правоведение в схемах: Общая и Особенная части : учеб.-практ. пособие. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Дело, 2002. – 464 с.
4. Louisiana Civic Code, 2013 edition: LexisNexis. – 368 p.
5. Peter Stein. Judge and Jurist in the Civil Law: A Historical Essay // Louisiana Law Review. – № 46. – 1985. – P. 241–257.
6. Murchison K.M. The Judicial Revival of Louisiana's Civilian Tradition: a Surprising Triumph for the American Influence // Louisiana Law Review. – 1988. – № 49. – P. 1–37.
7. Yiannopoulos A.N. Civil Law System: Louisiana and Comparative Law, 2d ed., Claitor's Publishing Division. – 1999. – 558 p.
8. Fernandez, Mark F., From Chaos to Continuity: Evolution of Louisiana's Judicial System, 1712-1862, Louisiana State Univ Pr; First edition, 2001 – P. Xviii.
9. Yiannopoulos A.N. Requiem for a Civil Code: a Commemorative Essay // Tulane Law Review. – № 78. – P. 379–410.
10. Mitchell Franklin. Civil Code of the State of Louisiana // Tul. L. Rev. – 1933. – № 7. – 632–33. (цит. по A.N. Yiannopoulos Requiem for a Civil Code : a Commemorative Essay // Tulane Law Review. – № 78. – P. 407).

УДК 347.918.2

ТРЕТЕЙСЬКИЙ СУД У ПЕРІОД АНТИЧНОСТІ ТА СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ В ЗАХІДНІЙ ЄВРОПІ

ARBITRATION COURT DURING ANTIQUITY AND THE MIDDLE AGES IN WESTERN EUROPE

Котвяковський Ю.О.,

старший викладач кафедри державно-правових дисциплін та українознавства
Сумського національного аграрного університету

Статтю присвячено дослідженню проблеми становлення й розвитку третейської юстиції як альтернативного засобу вирішення майнових спорів в античних Греції та Римі. Крім того, автором проведено порівняльний аналіз інституту третейського судочинства в європейських країнах періоду середньовіччя. Розглянуто особливості виконання рішень третейських судів у цей період. Визначено особливості формування третейських судів, їх юрисдикцію та права.

Ключові слова: посередник, звичаєве право, третейський суд, дієтети, магдебурзьке право, компроміс, примирення.

Статья посвящена исследованию проблемы становления и развития третейской юстиции как альтернативного средства разрешения имущественных споров в античных Греции и Риме. Кроме того, автором проведен сравнительный анализ института третейского судочинства в европейских странах периода средневековья. Рассмотрены особенности выполнения решений третейских судов в этот период. Определены особенности формирования третейских судов, их юрисдикция и права.

Ключевые слова: посредник, обычное право, третейский суд, диететы, магдебургское право, компромисс, примирение.

This article has been devoted to the research of problem of arbitration justice formation and development, as an alternative means of resolving property disputes in ancient Greece and Rome. Besides, a comparative analysis of arbitration proceedings institute in European countries of the Middle Ages has been conducted by the author. Peculiarities of the implementation of decisions of arbitration courts in this period have been considered. Features of arbitration courts formation, their jurisdiction and rights have been determined.

Key words: mediator, customary law, arbitration court, dietety, Magdeburg law, compromise, reconciliation.

Постановка проблеми. Необхідність вирішення спірних питань між людьми із приводу майна з'являється разом із майновим розшаруванням суспільства. Тривалий час врегулювання конфліктних ситуацій відбувалося за посередництва авторитетних представників общини, оскільки розгляд майнових спорів здійснювався на підставі звичаїв. Незважаючи на те, що такі спори носили примітивний характер, метою такого розгляду було знаходження компромісу між сторонами та їх примирення. Саме інститут компромісу заклав підвалини майбутньої третейської юстиції, оскільки примирення стає тим необхідним наслідком, до якого часто прагнули сторони.

Ускладнення форм людських стосунків через розвиток виробництва, торгівлі, грошово-кредитних відносин призводить до появи державних утворень, а водночас і державного правосуддя, яке є дорогим та ускладненим. У зв'язку із цим люди потребували простого, швидкого й недорогого суду, яким все частіше ставав третейський суд. Тому потреба у третейських засадах не зникає, а в деяких сферах людської діяльності, зокрема в торгівлі та питаннях нерухомості, третейське судочинство залишається єдиним ефективним засобом вирішення майнових спорів.

Дослідження історичного процесу розвитку альтернативних форм вирішення майнових спорів дозволяє глибше

усвідомити їх сутність та місце в житті суспільства. Таке розуміння, у свою чергу, дає можливість для вдосконалення сучасної моделі третейської юстиції.

Стан дослідження. Ці та інші питання стали предметом наукового дослідження О.Ф. Волкова, В.В. Латишева, Г.Ф. Шершеневича, Ю.Д. Притики, О.М. Барабанова, Ю. Борхардта, А. Пиренна та інших. У більшості праць науковців питання, пов'язані зі становленням і розвитком третейського судочинства, розглядаються в контексті питання про порядок вирішення спорів між окремими категоріями населення в цілому та не є окремим предметом вивчення.

Метою статті є дослідження процесу становлення й розвитку третейської юстиції як альтернативного механізму розгляду майнових спорів у період античності та європейського середньовіччя.

Виклад основного матеріалу. Із найдавніших часів між людьми виникають конфліктні ситуації, а відтак – і потреба в їх вирішенні. У ті часи звичай був єдиною формою регулювання відносин, а звичаєве право було тим механізмом, який регламентував усі суспільні відносини первісного суспільства.

В епоху первіснообщинного ладу не було необхідності у спеціальному механізмі вирішення майнових спорів,